

Die periode der Christianisering, gaat Brachmann verder, werd door de dienaars der Roomsche kerk ingeleid, die duizend jaar geleden, gekleed in de pijen van Roomsche-Katholieke priesters en missionarissen in Duitsland kwamen. Het tijdperk werd gevolgd door dat der Reformatie, welks zwaartepunt weer in het kerkelijke leven lag, en dat, zooals Paul de Lagarde e.a. vastgesteld hebben, tot een confessionele splitsing van het Deutsche volk leidde. En na deze „geschiedsbeschrijving“ laat Brachmann volgen: Zonder daarmee een oordeel te willen uitspreken, moet dit geschiedkundig feit (dat der confessionele verscheuring) als feit der geschiedenis vastgesteld worden.

Verder moet, lezen we, vastgesteld worden, dat geen der beide confessies in het uur van het grootste gevaar voor het bestaan van het Deutsche Rijk en het volk, in staat geweest is den innerlijken ommekeer van het ondraaglijke Deutsche lot na den wereldoorlog en na Versailles, tot stand te brengen. Zooals de toestand was, moest deze wending echter, zoo zij slaagde, een gebeurtenis van uitzondering worden, die in niets bij de twee eerste tijdperken achterstond. Allereerst dient weer het geschiedkundige feit, als onloochenbaar feit der geschiedenis, vastgesteld te worden, dat die bedoelde ommekeer door de nationaal-socialistische beweging tot stand gebracht werd, innerlijk en uiterlijk. Niet de drager van het monnikenkleed, zooals duizend jaar geleden, niet de togadrager, zooals voor 400 jaar, maar de man in het bruine hemd, de strijder voor een politieke idee, trad in 1933 zichtbaar als vormder der Deutsche geschiedenis naar voren. Met zijn politieke idee bracht de man in het bruine hemd een wereldbeschouwing en een nieuwe geschiedenisopvatting, die van het ras, mede. Zonder deze zou het nationaal-socialisme nooit aanspraak op zijn revolutie als op een daad van geweldige historische betekenis, hebben kunnen maken. Met deze wereldbeschouwing is die pretentie werkelijkheid geworden. Haar richting wijst naar het volk, in welks schoot zij eens werd geboren. En dit volk wordt hier noodzakelijk als een eenheid doorleefd en gezien: een eenheid, voor welke op den duur zich geen innerlijke en uitwendige splitsingen meer kunnen laten gelden. Het nationaal-socialisme weet zich gezonden tot het scheppen van zulk een volk. Het heeft dus, om het eens met theologische begrippen te zeggen, een zending, en het heeft ook een boodschap, juist die der rassische wereld- en geschiedenisbeschouwing, welker eerste in het oog vallende kenmerk de eenheid van lichaam, ziel en geest is. Deze eenheid en de eenheid van het volk liggen op dezelfde lijn. Dat deze door Alfred Rosenberg verworven en gefundeerde toestand tot innerlijk bezit van het Deutsche volk wordt, daarvoor strijdt het nationaal-socialisme zijn harden strijd met het onwankelbare vertrouwen in de overwinning.

Tot zoover Brachmann.

De woorden van dezen verdediger van Rosenberg's beschouwingen, bevatten niets, dat niet reeds bekend is. Toch hebben zij in het verband, waarin zij worden geuit, bijzondere betekenis. Allereerst valt op, dat hoe langer hoe sterker de nadruk gelegd wordt op het „normatieve karakter“ van Rosenberg's beschouwingen.

Uit het begintijdperk van diens optreden (en ook in de latere perioden) weten we, dat deze strijder zijn meeningen als strikt persoonlijke verkondigde. Thans blijkt duidelijk, dat zij het geestelijk goed van de nationaal-socialisten vormen. Want niet de „kring van Rosenberg“ strijdt voor de opvattingen van den schrijver van de „Mythus“, maar, zooals Brachmann zegt, het nationaal-socialisme. En als het kenmerk zijner wereldbeschouwing wordt dan de „eenheid van lichaam, ziel en geest“ genoemd, welke eenheid die van het volk betekent.

Wat wil dit zeggen? Dat alle gedachten en voorstellingen, alle willen en begeeren, alle eischen en doeleinden van het volk een ondeelbaar geheel moeten uitmaken. Anders gezegd: het geestelijk leven en het gevoelsleven moeten de praktische politiek dienen. Dat is de formule der nuttigheids-ethiek, zij het ook hier in bijzonderen vorm. En nu luidt het verwijt tot de Protestantische Kerk, dat zij deze eenheid niet erkennen wil. En dat zij zich in die weigering een dienaar van Rome toont.

Om dat verwijt te motiveeren, geeft Brachmann (die, zooals werd vermeld, een oud-leerling van Barth is), een merkwaardige karakteristiek van den geestelijken toestand van het „kerkelijke Deutschland“.

Eens, zegt hij, in Luther's tijd, was het voorname onderscheid tusschen de Roomsche en de Evangelische Kerk van zuiver dogmatischen aard. De Roomsche Kerk leerde dat de mensch door „geloof en werken“ zalig kon worden; de Protestantische Kerk verkondigde echter: „alleen door het geloof“. Dit vroeger zeer diep ingrijpende onderscheid in de leer, zegt Brachmann, heeft zijn historische macht, in het bijzonder in ons volk, verloren. Ook het kerkelijke Protestantisme is op de (niet te ontkomen) betekenis van het doen:

theologisch gesproken: op die van de werken, opmerkzaam geworden; terwijl leidende theologen der Roomsche Kerk reeds lang bereid zijn de „theologie alleen uit het geloof“ te beoefenen, ja in nauw contact met de „theologie van het Woord“ treden.

En nu luidt de redeneering van Brachmann ongeveer zoo: De Evangelische Kerk had op den nieuw ingeslagen weg (in de richting der „goede werken“, zullen we maar zeggen) voort moeten gaan. „De beslissende zorgen en krachtsinspanningen van het Deutsche volk liggen thans waarlijk niet meer op het gebied van de kristallisatie der zuivere leer, die de onderwijzing over den rechten weg tot de eeuwige zaligheid van den enkeling dient, maar geheel ergens anders“. Nu zij dat niet doet, en voor de zuivere leer opkomt, dient zij „Rome, dat immers zich van de werken afwendt“, en „alleen het geloof“ zoekt! Het feit, dat Rome met de oude Evangelische leer sympathiseert (we laten natuurlijk dit oordeel geheel voor Brachmann's rekening), had de volgelingen van Luther moeten bewegen hun theologisch standpunt te verlaten. „Want het is de taak der Protestantische Kerk, zonder voorbehoud Duitsland tegen het Katholicisme te verdedigen, zooals Luther dat deed. In plaats daarvan plaatst het kerkelijk Protestantisme zich op het standpunt van voor vierhonderd jaar, en moet nu, omdat er nu eenmaal geen terug in de geschiedenis is, zooals zij geheel verkeerd oordeelt, terwille van de zuivere leer, dien Luther verraden, die eens geschiedenis, komende geschiedenis gemaakt, en niet oud-katholieke of Orientalische-Palestijnsche geschiedenis vernieuwd heeft.“

Welk een wonderlijke redeneering! Omdat de oude tegenstander ons standpunt gaat kiezen (volgens Brachmann natuurlijk) moeten wij haastig die positie verlaten. Want het is onze dure plicht zich steeds tegen hem te keeren. Geeft hij ons gelijk, dan moeten wij onszelf ongelijk geven. Doen we dat niet dan plegen we verraad aan onszelf en dienen wij den ouden vijand. Deze methode spreekt voor zichzelf. Natuurlijk heeft de luidruchtige verkondiging van 't „verraad aan Luther“ haar invloed niet gemist. Het vaststellen van dien „afval“ is echter niet de hoofdzaak, volgens Brachmann. Wat hij vooral aan de Evangelische Kerk verwijt, vat hij in de volgende woorden samen:

„Het kerkelijk Protestantisme begaat de beslissende fout, dat het een tijdperk van de Deutsche geschiedenis alleen maar onder den absoluut dogmenhistorischen gezichtshoek beschouwt. Hem moet het recht ontzegd worden als Duitschen en volkschen gezichtshoek te gelden. Beide Kerken nemen onder hem stelling tegen de tegenwoordige Deutsche geschiedenis. Wanneer de Roomsche Kerk dat doet, is dat een zaak voor zichzelf; wanneer dat Deutsche, kerkelijke Protestantisme haar echter daarin volgt, — en dat doet het — dan is het tijd zoo duidelijk te spreken, zooals Alfred Rosenberg het gedaan heeft.“

Zoo oordeelt Brachmann.

Hooren we den volgenden keer weer naar zijn verdediging.

A.

B. t. B.

ZENDING EN EVANGELISATIE

De Christelijke Boodschap in een Niet-Christelijke Wereld.

III.

Op de Wereldzendingsconferentie te Jeruzalem in 1928 stond de erkenning van de absoluteitheid van het Christendom onverzoend naast de naarvaarding van de godsdienstige waarden in de niet-Christelijke godsdiensten als evenzovele wegen tot het Evangelie. Tot een principiële stellingname kwam het niet; kon het ook niet komen op zulk een heterogeen samengestelde conferentie, die toch gaarne een door allen aanvaarde boodschap tot de wereld wilde doen uitgaan. Zelfs mag het wonderlijk heeten, dat de boodschap van den Internationalen Zendingsraad, die grootendeels uit tamelijk „modern“ georiënteerde Angelsaksers bestaat, nog zoo talrijke „orthodoxe“ geluiden liet hooren.

Voor een groot deel zal dat wel te danken zijn geweest aan de voor-conferentie te Cairo, waar de „orthodoxe“ Continentale afgevaardigden met nadruk de absoluteitheid van het Christendom naar voren hadden geschoven en op het gevaar van een inruilen van het Evangelie der Schriften voor een Evangelie van socialen vooruitgang hadden gewezen.¹⁾

Intusschen bleef de gedachte van het zoeken van één hooger godsdienst door de belijders van al de bestaande godsdiensten in de Amerikaansche zendingskringen voortleven. Haar meest krasse uit-

1) Over dit zgn. „Social Gospel“ en den psychologisch-theologische achtergrond daarvan zie men het zeer instructieve proefschrift van Dr Visser 't Hooft „The Background of the Social Gospel in America“, Haarlem, 1928.

drukking vond deze idee in het zgn. „Laymen's Report“, dat onder den titel „Rethinking Missions“ in den loop van 1932 verscheen, en in heel de zendingswereld groote beroering heeft verwekt.

Het merkwaardige van dit rapport is, dat het werd samengesteld door een groep van „leeken“ uit een zevental Amerikaansche kerken.²⁾

Onder den indruk van de tanende zendingsbelangstelling in Amerika, met name bij de jeugd, besloot men op de zendingssterreinen zelf een onderzoek in te stellen naar de mogelijke oorzaken van dit verschijnsel. Een dertigtal zgn. „Fact-finders“ vertrok daartoe naar Indië, China en Japan en met het door dezen verzamelde feitenmateriaal ging daarna de „leeken“-commissie zelf op onderzoek uit. Haar bevindingen werden neergelegd in het bovengenoemde „Laymen's Report“, een boekwerk van bijna 350 pagina's.³⁾

Ons interesseert vooral het eerste deel van dit rapport, dat de „General Principles“ bespreekt, en inzonderheid het tweede en het derde hoofdstuk daarvan, die respectievelijk handelen over de verhouding van het Christendom tot de andere godsdiensten en over de boodschap van het Christendom aan de niet-Christelijke wereld in het Oosten.

In het eerste hoofdstuk had de commissie reeds uitgesproken, dat zij niet geloofde in een verloren gaan van oprechte zoekers naar God in andere godsdiensten (p. 19) en stelde zij Boeddha, Jezus en Mohammed als stichters van zendingsgodsdiensten op één lijn (p. 6). De bedoeling van de zending is volgens haar dan ook niet zoozeer om met een eigen klaargeformuleerde boodschap te komen omtrent den eenigen weg tot zaligheid, nl. „the way of Christ“, zooals de vroegere zending gedaan had (p. 8), in een overdrijven van den nood der menschen (p. 16), doch om „het godsdienstige leven van het Oosten te begrijpen en te vervullen“ (p. 16). Met vreugde constateert de commissie de veranderde „theological outlook“, die niet meer aan de hel geloofd noch aan wonderen, en die de vroegere opvattingen over de schepping, over den ouderdom van de aarde e.d. als „onwetenschappelijk“ verworpen heeft (p. 19). Zij acht het een gelukkig verschijnsel, dat er een „meer universeel, niet zoo scherp uitgesproken (less expressive) godsdienst“ is opgekomen, die nader wordt aangeduid als „de godsdienstige kant (aspect) van de komende wereldcultuur“.

In overeenstemming daarmee wordt de toekomstige taak van de zending omschreven als een gemeenschappelijk „zoeken naar een dieperen blik op de godsdienstige waarheid“ (p. 26) en „het bevorderen van de wereldeenheden door het verspreiden van het inzicht in de levenskrachtige elementen van alle godsdiensten“ (p. 27).

In het tweede hoofdstuk worden deze gedachten dan nader ontwikkeld. Christenen en niet-Christenen moeten elkaar als broeders beschouwen in den gemeenschappelijke strijd tegen het saecularisme (p. 29, 31). Ook Jeruzalem had zich in dien geest uitgelaten, maar het „Leekenrapport“ trekt deze lijn consequent door en wekt de zendingen op even tactisch op te treden tegenover de niet-Christelijke godsdiensten als Paulus te Athene en niet zoo „bevooroordeeld“ als de vroegere zending (p. 30). Men moet niet eischen, dat de bekeerde Christenen volkomen zullen breken met hun heidensch verleden, want overal heeft God Zijn getuigen en ook de niet-Christelijke godsdiensten zijn wegen tot God (p. 31). Het Christendom staat op denzelfden grondslag als de niet-Christelijke godsdiensten en de zending moet daarom allereerst de verwante elementen in de andere godsdiensten opzoeken (p. 33), zooals een zendeling in Japan dat beschreven heeft in zijn boek „A Venture in Understanding“. Christenen kunnen nog heel wat leeren van Boeddhisten en Shintoïsten (p. 34). De Christen-zendingen moeten bereid zijn volkomen eerlijk en zonder eenig vooroordeel met hen samen te spreken, en vooral geen heimelijke poging doen hun eigen overtuiging aan hen op te dringen (p. 34). De waarheid kan alleen worden gevonden wanneer de zending meehelpt de godsdienstige waarden van de niet-Christelijke godsdiensten te versterken (p. 37), opdat ook deze hun bijdrage kunnen leveren tot „het bereiken van het hoogste doel, de meest volkomen godsdienstige waarheid“ (p. 44). De zendeling moet er dan ook naar streven door de niet-Christenen te worden beschouwd als „een bondgenoot meer dan als een vijand“ (p. 40) in het „gemeenschappelijk zoeken naar de waarheid“ (p. 47; zie ook p. 327v.).

Tenslotte wordt dan in het derde hoofdstuk uiteengezet, dat de zgn. absoluteitheid van het Christendom („the uniqueness of christianity“) feitelijk alleen bestaat in de bijzondere wijze, waarop in het Christendom de verschillende waarheden, die afzonderlijk ook bijna alle in de niet-Christelijke godsdiensten aangetroffen worden, samen verbonden voorkomen (p. 49). De Christelijke boodschap, zooals die vroeger aan het Oosten gebracht

2) Dit „leeken“ dient echter met een korreltje zout te worden genomen, want onder de 35 commissie-leden bevonden zich 3 theologen, terwijl 4 van hen de conferentie te Jeruzalem hadden bijgewoond.

3) Een vrij uitvoerig artikel over dit Rapport en de wijze waarop het tot stand kwam, vindt men in „De Macedoniër“ van Augustus 1933 van de hand van Dr H. A. van Andel.

werd, was haar eenve niet met a Zelfs de t het eigenl en behoeft lijks verzo Oosten kon met histori het Christe in den gro vaardige onderling zending da dikt het E len als e tendom o ten (p. 70) in wezen kan de zeri vriendscha bedoeling.

Aan het doel der z ven: „Met naar ware door ons l volgorde! door Jezu Zijn Gees maken“.

Toen d ging er e vele zendi zendingsp test moge daarbij n groot dee staande z becritisee missie ni bovendien grondslag in vele o quentie v ferentie t van den verdedigd zending z deze door „vreemd“ grondslag den Bijb de Bergr worden d wonnen l deze wijz want de wonderw zelf aller Zoo w voor de Madras) gevraagd als leidd klingen o schap in De bet schenen tegen de zendingv turn to t Kar.

STE

Over di nummers beroep op dat de hel steunen c Daarna Zij zoude als „myst Het kon men het schrap Het ve gripen z licting! In het licting v Wie zo Eerst v aangehaa verleden aangehaa doende b Alleen d deze ding maakte! Inderda gekomen Wat wi De wo Ursinus van Urals den. Waa